

TTAD, 6(2)2021: 93-95

Kitap İncelemesi/Book Review

ISSN (çevrimiçi): 2459-0185 ISSN (basılı): 2548-091X

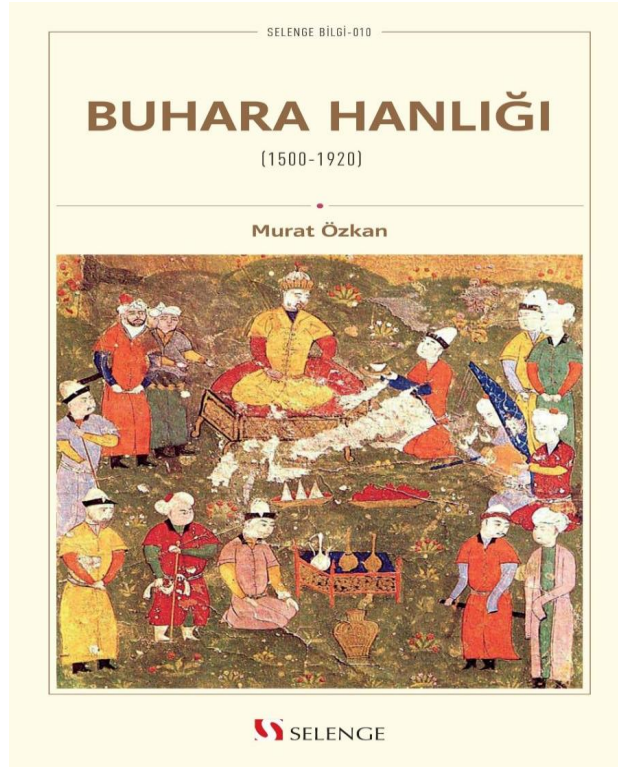
Makale Geliş | Received: 05.04.2021

Makale Kabul | Accepted: 19.11.2021

Atıf | Cite as: Merve Üner, “Murat Özkan, Buhara Hanlığı (1500-1920)”, Kitap İncelemesi, *Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 6(2), Aralık 2021, s. 93-95.

Murat Özkan, *Buhara Hanlığı (1500-1920)*, Selenge Yayınları, İstanbul 2021, 128 s., ISBN: 978-605-4944-78-1.

Merve ÜNER*

Genel Türk Tarihi alanında yaptığı başarılı çalışmalarla akademik sahada adından söz ettiren Ordu Üniversitesi Tarih Bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. Murat Özkan'ın, başta Türkistan hanlıkları olmak üzere Rus askerî tarihi ve Türkistan'da sosyal yaşam üzerine pek çok çalışması mevcuttur. Sayın Özkan'ın bu yazıda tanıtacağımız eseri ise,

* Dr. Öğr. Üyesi, Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı, merveuner@balikesir.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1657-9921

Buhara Hanlığı (1500-1920)'dir. Yazarın alandaki uzmanlığını başarıyla yansıttığı bu eser, Şubat 2021'de Selenge Yayınları aracılığıyla okuyucuyla buluşmuştur.

128 sayfadan oluşan eser; içindekiler, önsöz ve giriş kısımlarının ardından "Mâverâünnehir ve Buhara'nın Tarihî Coğrafyası", "Şibanî Hanedanlığı Döneminde Buhara Hanlığı", "Astrahan Hanedanlığı Döneminde Buhara Hanlığı", "Buhara'da Mangıt Devri ve Küçük Kıyamet", "İdarî, İktisadî ve Kültürel Özellikleriyle Buhara Hanlığı" başlıkları altında 5 bölümden müteşekkildir. Ayrıca sonuç bölümü, zengin bir kaynakça ve dizine de yer verilmiştir. İçeriğe uygun olarak fotoğraflar da mevcuttur. Kitabın görsel tasarımı hakkında fikir vermek gerekirse, ön kapağında Buhara Hanlığı'nı temsilen minyatür bir fotoğrafa yer verilmesi eseri cazip kılmıştır. Arka kapağında ise hem yazarı tanıtan bilgiler, hem de Buhara Hanlığı'na dair kısa bir pasaj göze çarpmaktadır.

Eserin önsözünde Sayın Murat Özkan tarafından; Türkistan coğrafyası açısından önemli bir bölgede 16. asırda kurulan Buhara Hanlığı'nın diğer Türk hanlıklarına kıyasla her zaman ön planda olması, zaman içinde bölgenin emperyal güçlerinden Rusya'nın eline geçmesi ve Türk Dünyası için bir esaret devrinin başlamasına vurgu yapılmıştır. Buhara Hanlığı'nın Ruslar tarafından işgali Özbekler için büyük bir yıkım olsa da, sonrasında Özbekistan Devleti'nin ortaya çıkması tabii ki Türk Dünyası'nda bir dirilişin açık emaresidir. Giriş kısmında ise her dönemde kendisinden söz ettiren Buhara'nın milattan önceki dönemlerden başlayarak 1920'li yıllara kadar geçirdiği siyasi süreç kısaca konu edilerek eserin gidişatı hakkında ipucu verilmektedir.

"Mâverâünnehir ve Buhara'nın Tarihî Coğrafyası" adlı ilk bölümde, pek çok uygarlığa ev sahipliği yapan Mâverâünnehir'in ve bu bölgeye dâhil bir şehir olarak Buhara'nın coğrafi sınırlarından bahsedilmekle birlikte, şehrin adının farklı dillerdeki kullanımı ve anlamları hususuna yer verilmiştir. Konuyla ilgili olarak bu coğrafyanın siyasi tarihine de girilmiş, milattan önceki dönemden başlayarak 16. yüzyıla kadar olan süreçte bölgede hâkim olan güçler hakkında bilgi sunulmuştur. Aynı zamanda, Buhara'nın kültürel, sosyal, ticarî hayatına ve Türk-İslam medeniyeti açısından önemine dikkat çekilerek değerlendirme yapılmıştır.

Tanıtilen eserin "Şibanî Hanedanlığı Döneminde Buhara Hanlığı" adlı ikinci bölümünü Şibanî Hanedanlığı'nın kuruluşu ve bugünkü Özbekistan sınırları dâhilinde yaşayan Özbek Türklerinin menşei oluşturmuştur. Devamında ise, Şibanî Hanedanlığı'nın Buhara Hanlığı üzerinde 1600'lü yıllara kadar süren egemenliği ile hanedanlığın zirve, fetret ve çöküş dönemlerine değinilmiştir.

Eserin üçüncü bölümü "Astrahan Hanedanlığı Döneminde Buhara Hanlığı" adıyla karışımıza çıkmaktadır. Bu bölümde 1601-1747 arasında Buhara Hanlığı üzerinde Astrahan Hanedanlığı hâkimiyeti ele alınmıştır. 1556 yılında Astrahan kentinin Ruslar tarafından işgaliyle Astrahanlılar Buhara'ya gelerek yerleşmişlerdir. Bir süre sonra Buhara'da iktidar değişmiş, yönetim Şibanîlerden Astrahanlılara geçmiştir.

"Buhara'da Mangıt Devri ve Küçük Kıyamet" adlı dördüncü bölümde anlatıldığı gibi, Buhara'daki Astrahan Hanedanlığı'nın son hükümdarı Ebulfeyz'in 1747'de öldürülmesi Türkistan tarihinin seyrini değiştirmiştir. Bu olayın ardından, 1756 yılında Buhara'da Mangıtlar Hanedanı yönetimi ele geçirmiştir. Mangıtlar, bölgede Cengiz Han'ın soyundan gelmeyen ilk hanedanlık olmasına rağmen, diğer hanedanlara nazaran daha istikrarlı bir yönetim sergilediklerini söyleyebiliriz. Yine aynı bölümde Mangıt Hanedanı'nın Buhara'daki yönetimi, Osmanlı Devleti ile olan ilişkiler ve Buhara

Hanlığı'nın 1873 yılından 1920 yılına kadar Rusya'nın boyunduruğunda yaşadığı süreç işlenen konular arasında yer almaktadır.

Kitabın son bölümü olan “İdarî, İktisadî ve Kültürel Özellikleriyle Buhara Hanlığı” başlıklı beşinci kısımda öncelikle Buhara Hanlığı'nın devlet idaresine yer verilmiş, yönetimin işleyişi, yönetimde yer alan kişiler ve görevleri esas alınmıştır. Sadece idari yönetim değil hanlığın askeri yönetimine yönelik de fikir edinebilmekteyiz. Bilindiği üzere, Türklerde ordu-millet anlayışı söz konusudur. Buhara halkının da bu anlayışı sürdürdüğü görülmektedir. Buhara ordusu, önceleri oldukça etkin bir durumda olmasına rağmen, ne yazık ki 19. yüzyılda çağdaş dünyanın askeri sistemine ayak uyduramamıştır. Devamında ise, hanlığa dair değinilen diğer konular, dinsel inançlar, eğitim ve mimaridir. Halkın çoğunluğunun Müslüman olduğu Buhara'da, hanların İslami değerlere bağlı hareket etmeleri, siyasi hayatla dini hayatın iç içe geçtiğini göstermekte idi. Dinlerine olan bağlılıkları eğitim kavramında da kendini göstermiş, medreselerde pozitif bilimlerin yerini teoloji ağırlıklı dersler almıştır. Bu bağlamda eğitime gösterilen ilgi, başta üst düzey eğitim veren medreselerin yapımı olmak üzere toplum ve kent üzerinde derin etkiler bırakan mimari eserlere yansımış, böylece toplumsal kültürlerini yansıtabilmişlerdir. Mimariye olan en güzel medrese örnekleri Buhara'dadır. Aynı bölümde son olarak, Buhara Hanlığı'ndaki iktisadi faaliyetlere değinilmiş, tarım, hayvancılık ve ticaretin halkın temel geçim kaynaklarından olduğu bahsedilmiştir.

Sonuç itibariyle eser, Maverâünnehir bölgesinin en önemli şehirlerinden Buhara ve bu şehirden adını alan Buhara Hanlığı'nın tarihini ve bölgedeki Rus emellerini aydınlatması açısından güçlü bir yapıttır. Buhara Hanlığı 1552 yılında başlatılan Rus işgaline sessiz ve etkisiz kalarak ne yazık ki Türk topraklarının işgali hususunda adeta Rusya'ya davetiye çıkarmıştır. Rus idaresine girene kadar Rusların Türkistan topraklarındaki emellerini bir türlü kavrayamayan Buharalılar, buna ilişkin Rus yayılcılığının da farkına geç varmıştır. Başa geçen yetersiz Buhara hanları da hanedanlığın kaderini çizmişlerdir. Eserin, inceleme sonrasında uzun bir sürece yayılmış titiz bir araştırmanın ürünü olduğu anlaşılmaktadır. Daha önce Türkistan Tarihi üzerine yaptığı çalışmalar, sunduğu bildiriler yazarın konu hakkındaki tecrübesini ortaya koymaktadır. Bu itibarla Murat Özkan'ın söz konusu birikimine bina edilmiş olan eser, konu üzerine araştırma yapanlar için bir başucu kitabı mahiyeti taşımaktadır.